

Juoppoputkan kanta-asiakkaat 2000-luvun Helsingissä

TANJA NOPONEN

Pohjoismaisittain korkeat päihtyneiden kiinniottolukumme ovat herättäneet paljon keskustelua jo kymmenien vuosien ajan. Suomessa päihtyneenä julkisella paikalla esiintyminen oli rangaistava teko vuoteen 1969 saakka, jonka jälkeenkin päihtymyksen seurauksena, poliisilain nojalla suoritettujen kiinniottojen määrä jatkoi kasvuaan aina 1970-luvun puoliväliin saakka. Tämän jälkeen kokonaismäärä laski selkeästi aina vuoteen 2004 saakka, jolloin nousiin jälleen – vuosien tauon jälkeen – yli 100 000 kiinnioton vuositasolle. Syitä laskuun ja nousuun on haettu muun muassa yleisiin asenteisiin, poliisin toimintaan ja viime vuosina erityisesti alkoholitarjontaan liittyneistä muutoksista. Julkista keskustelua on käyty muun muassa siitä, kenelle rauhallisten, asunnottomien alkoholistien kuljettaminen ja sijoittaminen viime kädessä kuuluu. Kroonisten alkoholistien siirtäminen putkista kunnallisille selviämisasemille ja työnjaon painottuminen sosiaali- ja terveyspuolelle on nähty erityisen tarpeellisina (Helsinki ..., 1999; Rajamäki ..., 2004).

Lainsäädäntöön kirjattiin jo 30 vuotta sitten periaate, jonka mukaan rauhalliset päihtyneet tulee ensisijaisesti kuljettaa selviämisasemille putkan sijasta. Ongelmana on, ettei selviämisasemia ole nykyisellään olemassa kuin muutamilla paikkakunnilla. Helsingissä poliisin putkan yhteydessä toimii terveysviraston ylläpitämä selviämishoitoasema. Se tarjoaa selviämistilan niille, jotka ovat terveydentilaan liittyvän tekijän seurauksena sairaanhoitohenkilöstön seurannan tarpeessa. Aseman ulkopuolelle jää kuitenkin paljon asiakkaita, jotka lain hengen mukaisesti tulisi kuljettaa muualle kuin putkaan, mutta jotka vaihtoehtojen puuttessa sinne joudutaan kuitenkin ottamaan.

Tuorein selvitys putkan asiakkaista oli oman

työni aloittaessani runsaat parikymmentä vuotta vanha. Maailma on muuttunut ja päihtyneiden käyttö sen jälkeen. Huumeiden osuus kaikista päihdeistä on kasvanut ja sosiaalinen moni-ongelmaisuus lisääntynyt. Tämä on näkynyt muun muassa päihde-ehdoisen asiakkuuden muuntumisessa viime vuosina (Nuorvala & al. 2004), mikä näkyy putkassakin.

Tämä artikkeli perustuu kahden tutkimukseni tuloksiin (Noponen 2005; Noponen 2006). Tutkimuksissani selvitin, keitä ovat putkan kanta-asiakkaat 2000-luvun Helsingissä, ja pohdin, miten niin sanottuja rauhallisia kanta-asiakkaita voitaisiin parhaiten auttaa. Pyrin tässä kirjoituksessani tiivistetysti kuvaamaan ensinnäkin sitä, ketkä joutuvat Helsingissä 2000-luvulla toistuvasti putkaan, ja toiseksi sitä, mistä helsinkiläisistä paikoista ja minkälaisista olosuhteista poliisi päätyi kiinniottoja nykyään tekemään.

Käytin aineistonani tutkimuksissa pääasiassa poliisin sähköisen rikosilmoitusjärjestelmän (RIKI) tietoja. Poliisin päihtymyssuojan asiakaskunnan rakenteen määrittelyä varten poimin jokaisesta vuoden aikana poliisirekisteriin rekisteröidystä p-ilmoituksesta kiinni otetun henkilötunnuksen, minkä jälkeen tunnusta käyttäen etsin poliisin rikosilmoitusjärjestelmästä tiedon tähän yksittäiseen henkilöön kohdistuneiden kiinniottojen määrästä samana vuonna. Henkilön vuosittaisiin kiinniottomääriin perustuvat asiakasluokittelut rakensin henkilötunnusajojen avulla.

Rauhalliset kanta-asiakkaat

Niin päihtyneiden kiinniottojen määrässä kuin laadussakin on tapahtunut 1980-luvun alkuun

verrattuna selkeä muutos (kuvio 1). Kun vuonna 1983 kiinniottoja tehtiin 59 704, vuonna 2003 niitä oli 14 156, vuonna 2004 yhteensä 15 567 ja vuoden 2005 tammi–syyskuussa 11 153. Kiinniottoluvut 2000-luvun alussa ovat siis enää alle neljäsosan siitä, mitä ne olivat 20 vuotta sitten, 1970-luvun huippuvuosista puhumattakaan.

2000-luvun Helsingissä kiinniotot ovat useammin satunnaisiin asiakkaisiin kohdistuvia ja poliisin suojaa ”kotinaan” pitävien määrä on huomattavasti vähentynyt. Kanta-asiakkaiden määrä on pienentynyt kiinniottojen kokonaismäärän mukana. Kun vuonna 1983 kanta-asiakkaita oli Helsingissä 13 prosenttia koko asiakaskunnasta, oli kyseisen ryhmän suhteellinen koko puolittunut vuoteen 2003 mennessä. Samaan aikaan myös kanta-asiakkaisiin kohdistuneiden vuosittaisten kiinniottojen suhteellinen määrä putosi 61 prosentista 35 prosenttiin.

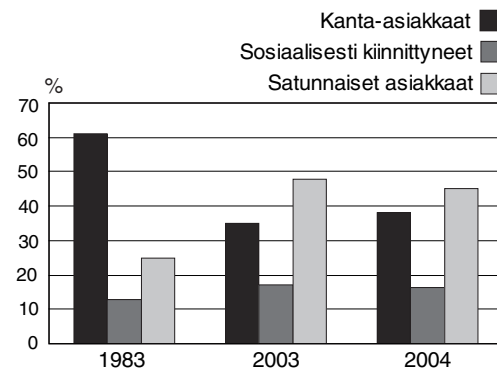
Parinkymmenen vuoden takaiset suuret kiinniottoluvut ja niiden selkeä kohdistuminen kanta-asiakkaisiin kuvastivat ”rupurallien” aikaa, jolloin poliisitoimintaa päihytyneiden käsittelyn osalta määritti eräänlainen puhtaanapidon eetos (Soine-Rajanummi & Törrönen 2004, 117–119). Rutiininomaiseen poliisitoimintaan kuuluivat tuolloin juoppoporukoiden päivittäinen kerääminen puistoista ja kuljettaminen putkaan. Putkakuljetus nähtiin ennalta ehkäisevänä toimintana. Sittemmin poliisi on pyrkinyt putkarallista eroon ja putkaan viemisen kynnyksestä on pyritty selkeästi nostamaan.

Keitä sitten ovat putkan kanta-asiakkaat 2000-luvulla? Miten tämän asiakaskunnan kuva on muuttunut 20 vuodessa ajasta, jolloin Keijo Rahkonen ja Pekka Sulkunen (1987, 28–32) kuvailivat kanta-asiakaskuntaa asunnottomien, kroonisesti alkoholisoituneiden työttömien ja keskiikäisten miesten massaksi?

Oman analyysini kanta-asiakkaista aloitin jakamalla kyseiset henkilöt kahteen pääryhmään poliisirekisteristä poimitujen tietojen avulla: rauhallisiin ja ei-rauhallisiin. Rauhallisiin kanta-asiakkaisiin luokittelin ne, joilla vähintään puolet kuluksen vuoden aikana tehdyistä kiinniottoista oli tehty poliisilain 11. §:n perusteella eli henkilön itsensä suojaamiseksi ja lopuissa vuosina 2000–2005 tehdyissä kiinniottoissa tai muissa, mahdollisissa rikosilmoituksissa, ei ollut mainintaa aggressiivisuudesta tai väkivaltaisuuksista.

Rahkosen ja Sulkusen kuvaus kanta-asiakkaista sopii melko hyvin edelleen putkan rauhallisiin va-

Kuvio 1. Poliisin suorittamien päihytyneiden kiinniottojen kasaantuminen eri asiakasryhmille Helsingissä vuosina 1983, 2003 ja 2004, %

Lähteet: Vuoden 1983 osalta Rahkonen & Sulkunen (1987, 25) (N = 59 704), vuosien 2003–2004 osalta tiedot poimittu poliisirekisteristä (N = 14 156 vuonna 2003 ja 15 518 vuonna 2004).

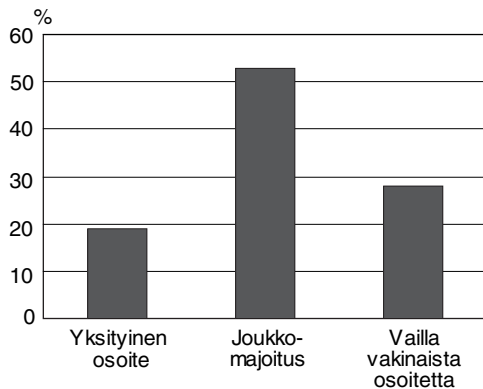
kioasiakkaisiin, joita luokittelussani vuonna 2003 Töölön kisahallin putkalla oli yhteensä 124 henkilöä eli runsas 30 prosenttia kaikista kanta-asiakkaista. Loppuja, noin 70 prosenttia kanta-asiakaskunnasta ei voitu varsinaisesti kutsua rauhallisiksi, sillä kiinniottojen taustalla oli usein väkivaltaisuutta tai aggressiivisuutta.

Rauhallisista vakioasiakkaista yli 90 prosenttia oli miehiä. Miesten keski-ikä oli huomattavasti korkeampi kuin naisten. Kiinniottomäärien vuosittainen vertailu osoitti, että rauhalliset kanta-asiakkaat joutuivat vuonna 2004 putkaan useammin kuin edellisellä vuonna. Tämä lisäys on havaittavissa myös kuvion 1 kanta-asiakkaisiin kohdistuneiden kiinniottojen osuuden kasvussa näiden kahden vuoden välillä.

Suurin osa rauhallisista kanta-asiakkaista oli vuonna 2003 kirjoilla joko jossakin helsinkiläisessä joukkomajoituspaikassa tai täysin vailla vakinaista osoitetta (kuvio 2). Ainoastaan 23 henkilöllä oli jokin yksityiseen asuntoon viittaava osoite ja heistäkin 10 oli sellaisia, jotka olivat jossakin vaiheessa vuosina 2000–2004 olleet pitkiäkin aikoja vailla vakinaista asuntoa. Asunnottomuus on siis edelleen yksi merkittävä putkan kanta-asiakkuuteen liittyvä tekijä.

Tutkimusta varten kerättiin myös tietoa siitä, ketkä putkan rauhallisista kanta-asiakkaista olivat olleet vuosina 2002–2004 Helsingin kaupungin ylläpitämän Sahaajankadun ensisuojan asiakkaina. Ensisuojan asiakkaista suurinta osaa – ainakin

Kuvio 2. Poliisin päihtymysuojan rauhallisten kanta-asiakkaiden asuintilanne poliisirekisterin tietojen mukaan vuonna 2003 (N = 124), %

Lähde: Poliisin rikosilmoitusjärjestelmä Rikitrip

toistuvasti majoituspalvelua käyttävistä – voidaan virallisesti pitää osoitteettomina. Sosiaaliviraston tietokannasta poimittiin sekä putkan rauhallisten vakioasiakkaiden yöpymishistoria että tieto siitä, kuinka usein poliisi oli toimittanut kyseisen henkilön ensisuojaan. Tästä voidaan tehdä johtopäätöksiä myös tämänhetkisistä poliisien kiinniotto- ja kuljetuskäytännöistä, joita käsitellään myöhemmin. Putkan rauhallisista kanta-asiakkaista 41 henkilöä vuonna 2002, 39 vuonna 2003 ja 32 vuonna 2004 oli majoittunut kaupungin ylläpitämään ensisuojaan ainakin kerran kyseisen vuoden aikana. Tämä vastaa melko hyvin kuviossa 2 esitettyä lukua vailla vakinaista osoitetta olevien osuudesta. Yöpymiskerrat vaihtelivat kerrasta 350 kertaan. Jokaisena vuonna yli 90 prosenttia ensisuojaan ja putkan yhteisistä asiakkaista oli yöpynyt Sahaajankadulla useammin kuin kerran, ja kaikkina muina vuosina paitsi 2002 yli 70 prosenttia oli yöpynyt Sahaajankadulla vähintään 10 kertaa. He olivat siis myös ensisuojaan vakioasiakkaita.

Poliisirekisteristä kerättyjen tietojen mukaan rauhallisista vakioasiakkaista 40 prosenttia oli eläkeläisiä ja 7 prosenttia työttömiä. Näihin tietoihin kuitenkin liittyy epävarmuustekijöitä, joita olen käynyt läpi tarkemmin tutkimushankkeen loppuraportissa (Noponen 2006). Eläkeläisten suuri osuus ei sinänsä ole yllätys, kun ottaa huomioon rauhallisten kanta-asiakkaiden suhteellisen korkean keski-ikä. Kun vielä otetaan huomioon ryhmän runsas päihtymyskäyttö, mukana on mitä todennäköisimmin paljon myös työkyvyttömyyseläkkeellä olevia.

Palkkatyön ulkopuolelle jääminen ja päihdeongelma aiheuttavat melkoisen varmasti yhdessä ainakin sen, että putkan kanta-asiakkaat ovat myös kroonisesti rahattomia. Lisäksi suuri osa oli myös jatkuvasti veloissa esimerkiksi sakkojen takia; niitä oli tullut useimmiten näpistyksistä tai julkisella paikalla virtsaamisesta. Asunnottomuudesta ja rahattomuudesta kertovat osaltaan myös rauhallisten vakioasiakkaiden tekemät rikokset. Noin 60 prosentilla oli vuosina 2000–2004 merkintöjä myös erilaisista rikoksista poliisilain nojalla tehtyjen kiinniottojen lisäksi. Näistä suurin osa oli ruokakaupassa tai Alkossa tehtyjä näpistyksiä. Lisäksi merkintöjä oli saatu vahingonteosta (miltei poikkeuksetta rappukäytävän alalasin rikkominen yösjän saamiseksi), varkauksista ja varkauden yrityksistä ja muutaman kerran maksuvälinepetoksista (anastettujen pankki- tai luottokorttien käyttäminen tai sen yritys). Muutamalla oli merkintä lääkereseptin väärennysyrityksistä ja kätkemisrikoksista ja yksi oli saanut tarkasteluvälillä syytteen rattijuopumuksesta.

Suunnilleen puolet oli ollut myös itse kerran tai useammin rikoksen kohteena. Yleisimmin henkilö oli joutunut kadulla pahoinpidellyksi tai ryöstetyksi. Vakioasiakasnäisiin kohdistunut väkivalta oli erilaista kuin miehiin kohdistunut. Tekijänä oli miesystävä tai muu tuttu ja osaan liittyi seksuaalista väkivaltaa, joukkomajoituspaikoissa tai tutun miehen asunnossa. Yhdessä tapauksessa raiskaus oli tapahtunut kadulla ja tekijä oli tällöin ollut ilmoituksen mukaan naiselle täysin tuntematon. Poliisille ilmoitetut, asunnottomiin alkoholistaan näisiin kohdistuneet väkivallanteot ovat varmasti vain jäävuoren huippu kaikista tapauksista. Naisiin kohdistuva väkivalta on tutkimusten mukaan pääasiassa piilorikollisuutta (esim. Heiskanen & Piispa 1998), ja asunnottomiin näisiin kohdistuva väkivalta jää varmasti vieläkin useammin ilmoittamatta. Asunnottomien alkoholistaan näisten kanssa työskentelevien työntekijöiden näkemysten mukaan asunnottomille naisille väkivalta ja sen uhka kadulla ovat arkipäivää.

Poliisirekisteristä kerätyt tiedot rauhallisten kanta-asiakkaiden terveydentilasta kertovat myös karua kieltä. Lähes 65 prosentilla oli merkintä jostakin kroonisesta sairaudesta. Pääasiassa ne olivat epilepsia (ainakin neljänneksellä kaikista rauhallisista kanta-asiakkaista), diabetes, sydänvika ja verenpainetauti. Usea oli myös jollakin tavalla liikuntaesteinen; jalka tai osa varpaista oli amputoitu tai henkilö liikkui rollaattorin kans-

sa. Neljällä (3 %) oli diagnosoitu HIV ja kahdeksalla (6 %) jokin mielenterveyteen liittyvä sairaus (usein psykoosi).

Putkan rauhallisten vakioasiakkaiden muiden päihteiden kuin alkoholin käytöstä ei tässä tutkimuksessa käytetyn aineiston avulla voitu antaa kattavaa kuvaa. Poliisilain nojalla tehtyjen kiinniottojen yhteydessä poliisin Patja-järjestelmään kirjataan kiinniottoon liittynyt päihde, mutta tietoa ei voida enää pitää luotettavana, sillä pelkän alkoholin kirjaaminen ainoaksi päihteeksi on ilmeisesti rutiininomaista. Mahdollisen huumeiden käytön esille saamiseksi tutkimusta varten käytiinkin läpi vakioasiakkaiden muita rikoksia vuosilta 2000–2004. Näin voitiin ainakin poliisin tietoon tulleiden huume- ja huumeidenkäyttöröikosten avulla tietää, että henkilön taustalla oli myös laittomien päihteiden käyttöä. Yhteensä seitsemällä henkilöllä tällainen merkintä oli saatu kerran tai useammin vuosina 2000–2004. Rauhalliset kanta-asiakkaat itse kertoivat käyttävänsä pääasiassa pelkkää alkoholia. Työntekijöiden haastatteluissa rauhallisuus liitettiin nimenomaan ”puhtaisiin” alkoholisteihin ja vanhempiin ihmisiin.

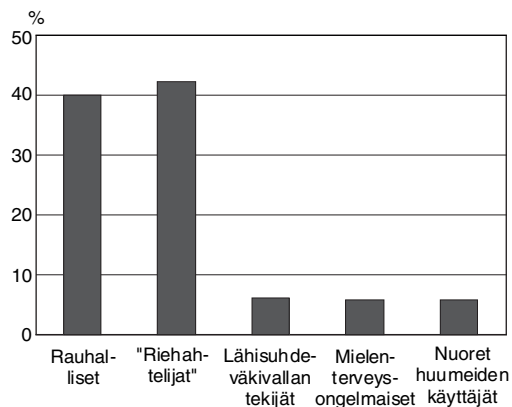
Toisaalta Töölön kisahallilla tehdyissä haastatteluissa työntekijät kertoivat havainneensa, että rauhallisten vakioasiakkaiden ryhmä oli huomattavasti kokonaisuudessaan nuorentunut siitä, mitä se oli muutama vuosikymmen taaksepäin. Samalla sekakäyttäjien osuus oli kasvanut. Haastatteluissa arveltiin, että ”vanhat puliukot ja -mummot” olivat häviämässä ja tilalle oli tullut uusi putkan kanta-asiakaspölvä, josta osa oli niin sanottuja rauhallisia, osa ei niinkään rauhallisia. Putkassa näkyy laajempi huono-osaisuuden ja asunnottomuuden kuvan muutos.

Ei-rauhalliset kanta-asiakkaat

Suurin osa helsinkiläisen juoppoputkan kanta-asiakkaista on niin sanottuja ei-rauhallisia. Olen jakanut ei-rauhalliset neljään ryhmään selvittämään sitä, miten heterogeenisestä ryhmästä on kysymys (kuvio 3).

Työntekijöiden haastatteluissa ei-rauhallisesta kanta-asiakasryhmästä nostettiin esiin kaksi ryhmää: nuoret huumeiden käyttäjät, jotka olivat arvaamattomia ja usein väkivaltaisia, ja mielenterveysongelmaiset, jotka puolestaan olivat usein arvaamattomuutensa lisäksi itsetuhoisia ja sen ta-

Kuvio 3. Poliisin päihtymyssuojan kanta-asiakkaat vuonna 2004 Helsingissä (N = 444), %

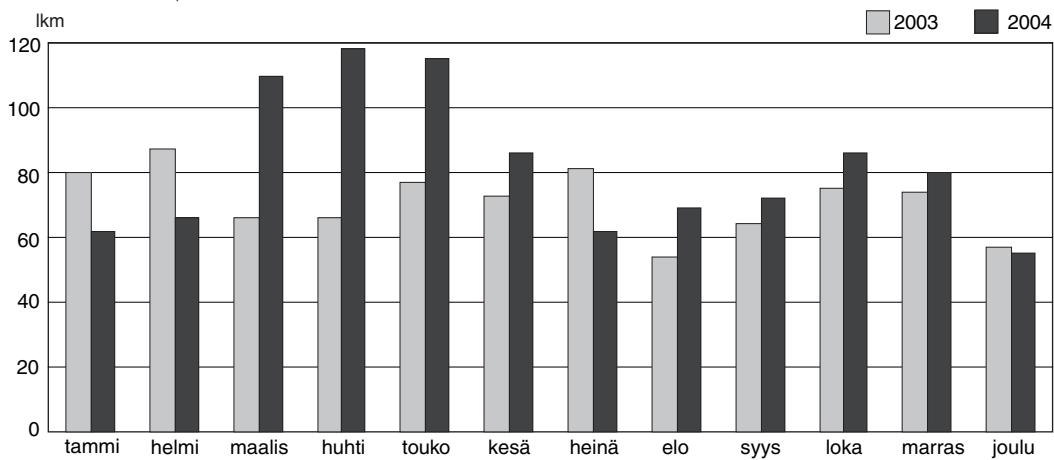
kia nimenomaan poliisin näkökulmasta erityisen hankalia asiakkaita. Tällaisia henkilöitä oli kanta-asiakkaista noin kuusi prosenttia ja noin puolet heistä oli vailla omaa asuntoa, joko osoitteetonta tai jossakin asuntolassa kirjoilla.

Pieni osa mielenterveysongelmaisista oli nuoria, alle 30-vuotiaita huumeiden käyttäjiä. Tällaisten henkilöiden osuus oli noin kuusi prosenttia kaikista kanta-asiakkaista. Tässä ryhmässä kolmella henkilöllä oli rekisterissä merkintöjä itsetuhoisesta käytöksestä tai muista mielenterveysongelmiin viittaavista teoista.

Tämä ryhmä nähtiin ikään kuin vastakohtaksi vanhoille, rauhallisille kanta-asiakkailla. Nuorin kanta-asiakas oli 18-vuotias. Alle 30-vuotiaiden päihdeongelmaisten kanta-asiakkaiden tekemä väkivalta oli runsaan 60 prosentin kohdalla vakavaa ja toistuvaa, ja joka neljännessä tapauksessa se kohdistui lähimaisiin, useimmiten vanhempiin. Kotihälytykset olivat poikkeuksetta toistuvia. Lähes 80 prosentilla kiinniottoihin liittyi toistuvia näpistelyjä. Suurin osa (60 %) tästäkin ryhmästä oli poliisirekisterin tietojen mukaan vailla vakinaista osoitetta.

Kanta-asiakasryhmästä erikseen oli erotettavissa myös toistuvasti avo- tai aviopuolisoaan tai seurustelukumppaniaan pahoinpiteleviä henkilöitä – yhtä tapausta lukuun ottamatta miehiä. Heitä oli myös runsas kuusi prosenttia kaikista kanta-asiakkaista vuonna 2004. Kyseisessä ryhmässä luonnollisesti kaikki kiinniotot eivät vuoden aikana olleet seurausta akuutista lähisuhdeväkivaltatilanteesta, mikä selittää luultavasti osaksi sen, ettei tämänkaltaista ryhmää mainittu ollenkaan haastatteluissa.

Kuvio 4. Päihtyneiden rauhallisten vakioasiakkaiden kiinniotot Helsingissä kuukausittain 2003–2004 (vuonna 2003 N = 854 ja vuonna 2004 N = 981)

Lähde: Poliisin rikosilmoitusjärjestelmä Rikitrip

Osa ei-rauhallisista kanta-asiakkaista oli sellaisia, joiden ei poliisimerkintöjen valossa voitu päätellä tehneen varsinaisia pahoinpitelyrikkoksia, mutta kiinniotoihin liittyi mainintoja lievästä aggressiivisuudesta ja satunnaisesti väkivalalla uhkailusta. Heitä voisi kutsua riehahtelijoiksi, sillä heitä ei lievän aggressiivisuuden takia voida luokitella varsinaisesti rauhallisiksi, mutta he eivät myöskään vuoden 2004 poliisirekisteritietojen valossa olleet suoranaisesti väkivaltaisia. Tällaisia henkilöitä oli 106 eli lähes 40 prosenttia kaikista kanta-asiakkaista. He olivat keskimäärin hieman yli 40-vuotiaita miehiä ja suurin osa (70 %) oli asunnottomia tai joukkomajoituksessa asuvia. 13 prosentilla kiinniotoihin liittyi jokin muu päihde kuin alkoholi, useimmiten lääkkeet tai amfetamiini.

Kaikkissa ryhmissä miehet olivat ylivoimaisesti suurempi ryhmä kuin naiset. Lähisuhdeväkivaltatapauksissa miesten korostunut asema oli selvän. Loput ei-rauhalliset kanta-asiakkaat olivat sekalainen ryhmä ihmisiä, joita ei voitu suoranaisesti luokitella mihinkään edellä olevaan ryhmään. Suurinta osaa (noin 70 %) kuitenkin yhdisti asunnottomuus ja kaikkia päihdeongelma. Runsaalla 30 prosentilla kiinniotoihin liittyi myös muita päihdeitä kuin alkoholia.

Kanta-asiakkaiden moninaisuus paljastaa ainakin sen, miten monenlaisissa tilanteissa putka on vastaus asiakkaan säilytysongelmiin. Niin sanottuja ei-rauhallisia vakioasiakkaita ei voida määritellä täysin pois poliisilta siinä mielessä, että usein niis-

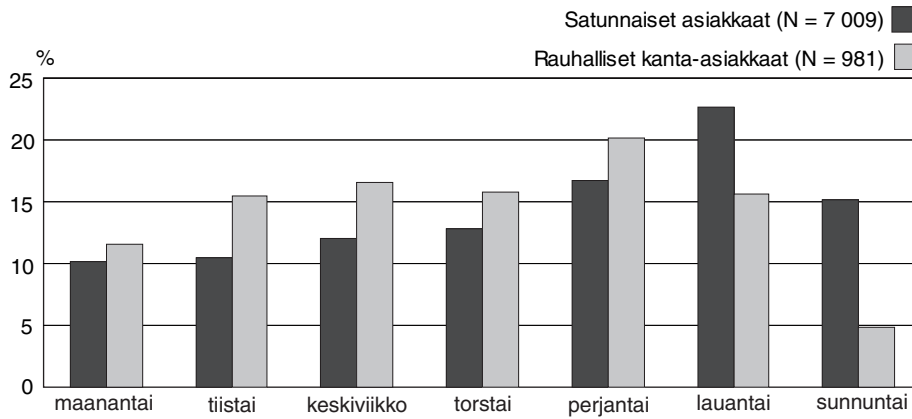
sä kiinniotoon vievä tilanne on sellainen, johon poliisin tulisi lakisääteisestikin puuttua. Kuten aikaisemmin mainitsin, haastatteluissa poliisitoimen edustajat toivat esiin systemaattisesti kanta-asiakasryhmästä rauhallisten lisäksi nimenomaan kaksi ei-rauhallista ryhmää: nuoret huumeiden käyttäjät ja mielenterveysongelmaiset. Kyseisiin ryhmiin liittyvä problematiikka poliisin näkökulmasta on, että niiden selkeissä häiriötilanteissa tulisi kuulua poliisin toiminnan piiriin, mutta samalla toistuvat käynnit putkassa voidaan nähdä oireena muun palveluverkoston pettämisestä.

Kiinnioilla selkeä aika ja paikka

Päihtyneiden rauhallisten vakioasiakkaiden kiinniottopaikoista ja -olosuhteista ei poliisirekisterin tiedoista ole aikaisemmin tehty kattavaa analyysia. Kiinniottopaikkojen määrittely kertoo paitsi kiinniotettavien asiakkaiden elinpiiristä myös siitä, missä Helsingin kaupunginosissa ja julkisissa paikoissa kontrolli todennäköisimmin kohdistuu tarkastelun kohteena olevaan henkilöryhmään.

Vuosien 2003 ja 2004 välillä tehty, päihtyneiden rauhallisten vakioasiakkaiden kiinniottojen kuukausittainen vertailu osoittaa (kuvio 4), että vuonna 2004 kiinniotot kohdistuivat enemmän loppukevään ja alkukesän kuukausiin kuin edellisenä vuonna. Erityisesti kasvua kiinniottojen määrissä on havaittavissa maalisi-, huhti- ja toukuksessa. Alkoholarjontaan liittyneet muutokset

Kuvio 5. Poliisin päihtymysputkan satunnaisten asiakkaiden ja rauhallisten vakioasiakkaiden kiinniötöt viikonpäivän mukaan vuonna 2004 Helsingissä, %

Lähde: Poliisin rikosilmoitusjärjestelmä Rikitrip

juuri näihin aikoihin heijastuvat kuviossa varmasti. Vuonna 2003 eniten kiinniottoja (10 %) rauhallisiin vakioasiakkaisiin kohdistui helmikuussa, vuonna 2004 puolestaan huhtikuussa (12 %).

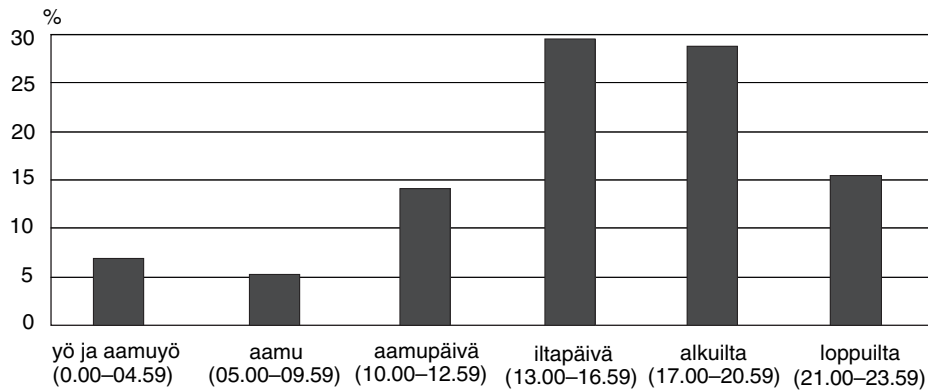
Tämänkaltaisen ”hyppäys” nimenomaan putkan tuttujen asiakkaiden kiinniottojen määrissä mainittiin kaikissa Töölön kisahallilla tehdyissä työntekijöiden haastatteluissa ja se oli nähtävissä myös selviämishoitoaseman puolella kerättyissä asiakasmäärätilastoissa. Tilanne näyttäisi kuitenkin tasoittuneen syysä 2004 kohden. Vuonna 2004 kuukausittaiset määrät olivat pienempiä tammi–helmikuussa ja heinäkuussa edelliseen vuoteen verrattuna. Ainakin heinäkuun tiedetään olleen vuonna 2004 alkoholin kulutukseen liittyen poikkeuksellinen aikaisempiin vuosiin verrattuna siinä mielessä, että alkoholin kokonaiskulutus laski tuona aikana, vaikka yleensä kesäkuukaudet ovat suuren kulutuksen aikaa.

Kevään lukumäärien merkittävään kasvuun voivat vaikuttaa juomatapojen muutosten lisäksi myös lukuisat muut tekijät. Melko intensiivinen mediakeskustelu alkoholitarjonnan muutoksista on luultavasti vaikuttanut kiinnioista vastaavien toimijoiden, kuten poliisien ja vartijoiden, käytäntöihin. Toisaalta kansalaisten ilmoitusherkkyys on voinut saada piristysruiskeen julkisen keskustelun pyörteissä juuri maaliskokuussa. Poliisi ei Sahaajankadun ensisuojausta saatujen asiakastilastojen mukaan kuljettanut tavallista enempää asiakkaita sinne, joten tällaisella käytännön muutoksella ei pystytä nousua

tai heinäkuun laskua kiinniottomäärissä selittämään. Kuitenkin edellä mainitut seikat yhdistettyinä mahdollisesti rauhallistenkin kantaasiakkaiden ”uutuudeninnostukseen” ostaa enemmän ja väkevämpää alkoholia selittäisivät ainakin suureksi osaksi kuviossa 4 näkyviä muutoksia kiinniottojen määrissä edelliseen vuoteen verrattuna. Putkakuolemien määrät eivät lisääntyneet kiinniottomäärien mukana vuonna 2004. Vuonna 2003 putkakuolemia tapahtui Töölön kisahallissa yhteensä viisi ja vuonna 2004 yhteensä kolme: ensimmäinen syyskuussa, toinen lokakuussa ja viimeinen joulukuussa. Putkakuolemien taustalla on usein alkoholimyrkytys.

Rauhallisten vakioasiakkaiden kiinniötöt sijoittuvat muusta asiakaskunnasta eroavalla tavalla tasaisemmin kaikille viikonpäiville. Kuten kuvio 5 havainnollistaa, tämä painotus näkyy nimenomaan satunnaisten asiakkaiden kohdalla. Satunnaisten asiakkaiden ryhmään on suurin asiakasluokka niin kiinniottojen kuin henkilöiden lukumäärissään laskettuna. Rauhallisten vakioasiakkaiden kohdalla noin viidennes kiinnioista sijoittui vuonna 2004 perjantaille, mutta ne jakautuvat eri viikonpäiville kuitenkin tasaisemmin kuin satunnaisilla asiakkaila. Putkan työntekijöiden haastatteluissa putkan vakioasiakasryhmän kiinniottojen arveltiin sijoittuvan usein enemmän erilaisten tukien ja eläkkeiden maksupäiviin. Kun satunnaisten asiakkaiden kiinniottomäärien piikit osuvat usein juhlapäiviin, vappuun, uuteenvuoteen tai tavallisiin vii-

Kuvio 6. Poliisin päihtymyssuojan rauhallisten vakioasiakkaiden kiinniotot vuorokaudenajan mukaan vuonna 2004 Helsingissä (N = 981), %

Lähde: Poliisin rikosilmoitusjärjestelmä Rikiritrip

konloppuihin, vakioasiakkaiden kiinniottoihin juhlapäivillä ei nähty ainakaan putkan puolella tehdyissä haastatteluissa olevan paljoakaan vaikutusta. Satunnaisten asiakkaiden kiinniotot jaksovat työntöön, vapaiden ja lomien mukaan, putkan vakioasiakasporukalle juominen on joka-päiväistä ja sitä tehdään aina, kun kavereilla tai itsellä on rahaa.

Mielenkiintoinen poikkeus nimenomaan vakioasiakkaiden kiinniottojen ajoituksesta on sunnuntain huomattavan pieni osuus verrattuna muihin viikonpäiviin. Muun muassa tämä huomio antaa aiheita pohtia rauhallisten kanta-asiakkaiden kiinniottoja myös muusta kuin juomata-pojen näkökulmasta. Jos pohdintaan liittyy kuvion 6 rauhallisten vakioasiakkaiden kiinniottojen ajoituksesta vuorokaudenajan mukaan, kiinniottoihin voitaisiin nähdä myös liittyvän eräänlainen julkisten paikkojen siivoamisstrategia, jossa putkan kanta-asiakasmassa, usein asunnottomat alkoholistit, siirretään pois näkyviltä paikoilta juuri niiden ruuhkaisimpina aikoina.

Rauhallisten vakioasiakkaiden kiinniottoista 60 prosenttia tapahtuu kello 13–21 (kuvio 6). Suurin osa rauhallisten vakioasiakkaiden kiinniottoista tehdään julkisilta paikoilta, kaupungin eräänlaisilta edustuspaikoilta, esimerkiksi rautatieasemalta ja keskeisiltä liike- ja liikenneaukioilta ja kauppakeskuksista (kuten tulen myöhemmin esittämään). Kellonajat, jolloin kanta-asiakkaat todennäköisimmin kuljetetaan putkaan, ajoittuvat aikoihin, jolloin kuluttajia ja ”tavallisia” kansalaisia on eniten liikkeellä.

Kuviosta 6 voi päätellä sen, ettei vakioasiakas-

ryhmässä ole kysymys ”normaalista” ravintola-juomisesta ja ravintoloiden kiinnimenoaikoihin ajoittuvista sammumistapauksista tai häiriöistä, vaan tämä ryhmä kuluttaa alkoholia runsaasti jo aikaisin päivällä tai aamulla – arkipäivisin. Tämä luonnollisesti johtaa siihen, että asunnottomat ovat huonossa kunnossa tai sammuneena erilaisissa julkisissa tiloissa jo varhain päivällä tai aamulla. Ruuhka-aikoina alkoholia naukailevat kadunkulkijat ovat kuitenkin eniten haitaksi – lähinnä esteettisesti – erilaisissa julkisissa tiloissa ja tilanteeseen tartutaan varmasti hankammin esimerkiksi vartijoiden toimesta. Varti-joille tai poliisille ilmoittajia on tällöin useampia liikkeellä ja tilanteen johtaminen jonkinlaiseen toimenpiteeseen on todennäköisempää kuin aikaisin aamulla tai aivan loppuillasta. Kuluttajille varatuissa liikekeskuksissa ja kaupungin edustus-alueilla lepäilevät ja asiattomina oleskelevat juopot kuljetetaan piiloon Töölön kisahallin putkan onkaloihin. Tähän voisi viitata myös sunnuntain pieni osuus muihin viikonpäiviin verrattuna rauhallisten kanta-asiakkaiden kiinniottopäivänä. Sunnuntaina – ainakin suurimman osan vuotta – monet kaupat ja liikekeskukset ovat kiinni ja arkipäivien kaltaista iltapäiväruuhkaa ei synny edes rautatieaseman kaltaisilla paikoilla. Kuvioita voidaan siis tulkita rauhallisten vakioasiakkaiden elinpiiriin – tai pikemminkin elinpiiriin kuuluvien, enemmistön kielletyiksi määrittelemien paikkojen – kuvaajana ja sen seurauksena ryhmään kohdistuvana kontrollina.

Selkeästi eniten rauhallisten vakioasiakkaiden kiinniottoja tehtiinkin yleisiltä paikoilta: kaduil-

ta, raitiovaunuista, metron suuaukoilta tai metrotunneleista. Suurien kiinniottolukujen alueita Helsingissä ovat Itäkeskus, Kluuvi, Kallio, Kaivopuisto ja Kampin ympäristö. Lähes 70 prosenttia kaikista vuoden 2004 rauhallisten vakioasiakkaiden kiinnitoista tapahtui näiden kaupunginosien alueella, kun mukaan otetaan Munkkisääri ja Taka-Töölö. Tutkimusta varten tehtyjen poliisien haastattelujen mukaan kaupunginosien välillä on selkeitä eroja siinä, miten nopeasti paikalle eksyneestä, päihtyneestä kadunkulkijasta tai juoppoporukasta ilmoitetaan poliisille. Joissakin paikoissa juoppoporukat hyväksytään osana katu-kuvaa, toisissa paikoissa rupusakki halutaan mahdollisimman nopeasti poistaa maisemasta.

Valitettavasti poliisirekisterin tietoihin on kiinni-ottojen kohdalla usein jätetty kirjaamatta ilmoittaja. Kuitenkin rauhallisten vakioasiakkaiden 981 kiinniotosta 305 tapauksessa (31 %) ilmoittaja oli löydettävissä. Nämä olivat pääasias-sa tapauksia, joissa kiinniotto oli tapahtunut puolijulkisessa tilassa, kauppaeskuksen tai jonkin muun liikkeen alueella. Näistä 305 kiinniotosta vartijoiden tekemiä oli yhteensä 160 (53 %). Yhteensä 11 ilmoituksessa ilmoittajaksi oli merkity ohikulkija. Nämä olivat kaikki tilanteita, jossa kiinni otettava oli sammunut ulos kadulle ja ohikulkijat olivat soittaneet paikalle sairausauton tai poliisiin. Sairasauto oli tuonut asiakkaan putkaan yhteensä 12 kertaa eli alle viidessä prosen-tissa tapauksista.

Jos kolmisenkymmentä vuotta sitten poliisi hoiti julkisten paikkojen ”puhtaanapitoa” kerää-mällä rupusakkaa maijoihin puistoista ja muista julkisista ulkopaisista, 2000-luvulla vartijat putsaavat erilaisia edustuspaikkoja osana jokapäiväistä työtään keräämällä asunnottomia alkoholisteja yhteen. Poliisi hoitaa kuljetuksen pakkomajoitukseen putkaan. Kiinnitoille näyttäisi olevan selkeä paikkansa ja aikansa, ja putkan voidaan havaita toimivan edelleen tiettyjen paikkojen siisti-misen välineenä kiinniottojen kohdistuessa selkeästi tiettyihin ryhmiin.

Putkayön taustalla paikattomuus

Jussi Simpura ja Christoffer Tigerstedt (1999, 423–425) ovat huomauttaneet, että talous, terveys ja järjestys sosiaalisten ongelmien määrittelyn viitekehyksinä vaihtelevat eri aikakausina. Heidän mukaansa huoli alkoholin kulutuksen

järjestyksenpidollisista ongelmista on jälleen voimistumassa muiden näkökulmien kustannuksella. Julkisesta tilasta on alettu puhua uhkien ja riskien sävyttämänä alueena, jossa rikosten lisäksi myös epäsosiaalinen käytös tulkitaan usein uhkana. Uhkaa vastaan tulee suojautua tai sitä ainakin vältellään viimeiseen asti. Uhka-ajatteluun liittyy tiiviisti julkisen tilan sosiaalisuuden yhdenmukaistuminen, jossa se, mikä ei näyttäydä keskiloikkaisesta näkökulmasta esteettiseksi tai sosiaalisiksi, tulkitaan riskinä. (Ericson ja Hagerty 1997, ks. Törrönen 2004, 12–13.)

Poliisin kannalta tilanteen voi nähdä ongelmallisena ainakin siinä mielessä, että sen velvollisuuksiin kuuluu ehkäistä huono-osaisuuden pahimpia seurauksia, mutta se ei millään tavalla ole vastuussa huono-osaisuutta tuottavista poliittisista päätöksistä ja ratkaisuista (Pike 1985, ks. Virta 1998, 58). Poliisi asettuu ongelmanratkaisijaksi vailla todellista mahdollisuutta löytää positiivista ratkaisua tilanteeseen (Virta 1998, 58). Tämänkaltaisen problematiikka nousee esiin juuri rauhallisten kanta-asiakkaiden kohdalla. Poliisi on tuntenut paikkaavansa rauhallisten asiakkaiden – erityisesti kanta-asiakkaiden – säilöönottotoiminnalla sosiaali- ja terveystoimen palveluaukkoja.

Putkan rauhallisten kanta-asiakkaiden kiinni-ottojen keskittyminen tiettyihin paikkoihin ja tiettyinä aikoina tapahtuviksi ilmentää kuitenkin selkeästi sitä, ettei ryhmään kohdistuva kontrolli ole hävinnyt tai väistymässä. Samankaltaista työtä näyttäisivät tekevän Helsingissä nyt yksityiset vartiointiliikkeet. Tämä nostaa esiin tärkeitä kysymyksiä turvallisuus- ja kontrollitoiminnan vastuusta. Poliisin toiminnan laadun takaa tilivelvollisuus demokraattisesti valituille päättäjille ja viime kädessä veronmaksajille, kansalaisille. Miten yksityisten liikkeiden vartijoiden toimintaa valvotaan? Kuka takaa vartijoiden toiminnan inhimillisyyden? Työtehtävien lisääntyessä ja poliisitoiminnan painotusten muuttuessa poliisin intressinä on varmasti tulevaisuudessa siirtää yhä enemmän vähäpätöisemmiksi näkemänsä valvonta-tehtävät yksityisille turvallisuustoimijoille. Näihin tehtäviin kuuluvat muun muassa ryyppyporukoiden hajottaminen ja sammuneiden kuljettaminen tai sijoittaminen putkaan.

Timo Kopomaan (2002, 32) mukaan syrjäytymiseen voidaan nykypäivänä liittää asunnottomuuden, köyhyyden ja työttömyyden lisäksi myös paikattomuus. Julkisen tilan riskiryhmäksi leimattujen kohtaloksi jää omien toimintaym-

päristöjen vaihtoehdottomuus tai puuttuminen. Kamppailuun paikasta (Kopomaa 2003) julkisessa tilassa kuuluu riskiryhmien siirtäminen paikasta toiseen. Nykyäänkin usein poliisin suorittamasta kiinniotosta seuraavan reaktion aiheuttaa ”toisuus”/”vieraus”, joka ilmentyy epämiellyttävänä hajuna, rähjäisenä ulkonäkönä, Koskenkorva-pullona ja äänekkäänä puheena paikassa,

TIIVISTELMÄ

Tanja Noponen: Juoppoputkan kanta-asiakkaat 2000-luvun Helsingissä

Poliisin suorittamien päihtyneiden kiinniottojen määrä on laskenut Suomessa huomattavasti viime vuosikymmenien aikana, mutta pidämme edelleen kirkaasti johtopaikkaa kaikissa pohjoismaisissa kiinniottilastoissa. Putkalla on myös niin sanottuja kanta-asiakkaita, joista osa voidaan luokitella rauhallisiksi. Töölön kisahallin putkan asiakkaista vuonna 2003 kanta-asiakkaita oli noin 6 prosenttia, joista suunnilleen puolet oli rauhallisia. Kanta-asiakkaisiin kohdistuu kuitenkin lähes 40 prosenttia kaikista kiinniottoista. Kanta-asiakkaat ovat usein niin sanottuja perusuoppoja, yli 50-vuotiaita, kroonisesti alkoholisoituneita miehiä, jotka yöpyvät poliisin suojissa muiden paikkojen puutteessa kymmeniäkin kertoja vuodessa. Ei-rauhallisten kanta-asiakkaiden ryhmä on puolestaan huomattavasti heterogeenisempi. Mukaan mahtuu niin nuoria huumei-

jossa kyseisen kaltainen käyttäytyminen ei ole toivottua ja kirjoittamattomien sääntöjen vastaista. Tämänkaltaiset, tiettyjä ryhmiä poissulkevat syrjäyttämissäännöt rakentavat jatkuvasti näkymättömiä aitoja ja muureja julkisten tilojen ympärille. Paikattomuudesta seuraa nykyisellään putkan kanta-asiakkuus.

den käyttäjiä, mielenterveysongelmaisia kuin päihde-ongelmaisia lähisuuhdeväkivallan tekijöitäkin.

Ainakin rauhallisten kanta-asiakkaiden kiinniotot tehdään pääasiassa julkisilta paikoilta ja niillä on selkeä aikansa. Alkoholarjontaan liittyneet muutokset vuonna 2004 heijastuivat selkeästi rauhallisten kanta-asiakkaiden kiinniottomäärissä. Poliisirekisteristä poimitujen tietojen analyysi osoitti, että loppukevällä 2004 kyseinen asiakasryhmä vietti huomattavasti enemmän öitään putkassa kuin samaan aikaan edellisenä vuonna.

Kirjoitus pohjautuu Poliisiammattikorkeakoulun tutkimusyksikössä tekemäni tutkimukseen, jonka tarkoituksena oli selvittää, mitä putkan kanta-asiakkaat ovat 2000-luvun Helsingissä ja millainen viranomaisen työnjakokuva kiinniottoihin nykyään liittyy. Aineistona käytettiin pääasiassa poliisirekisteristä poimituja säilöönottotietoja sekä sosiaalitoimen, poliisin ja itse putkan kanta-asiakkaiden haastatteluja.

KIRJALLISUUS

- HEISKANEN, MARKKU & PIISPA, MINNA: Usko, toivo, hakkaus. Kyselytutkimus miesten naisille tekemästä väkivallasta. Helsinki: Tilastokeskus, 1998
- HELSINKI AIKOO PERUSTAA TERVEYSTOIMEN ALAISEN SELVIÄMISASEMAN – VAIN AGGRESSIIVISET PÄIHTYNEET JÄISIVÄT POLIISIN HARTEILLE. Helsingin Sanomat 25.10.1999
- KOPOMAA, TIMO: Ei-toivottu puistorokointi ja Vallilan viinakauppa. S. 99–112. Teoksessa: Kopomaa, Timo (toim.): Kohti kaupunkisosaalityötä – haasteena tasapainoinen kaupunki. Helsinki: Helsingin yliopiston tutkimus- ja kehittämiskeskus Palmenia, 2003
- KOPOMAA, TIMO: Toisilleen vieraat syrjäytyneet ja hyväosaiset vuonna 2010? Merkintöjä urbaanista juoppokulttuurista ja sen kohtaamisesta. Futura 1/2002, 28–35
- NOPONEN, TANJA: ”Ei muuta paikkaa” – tutkimus poliisin päihtymysuojan kanta-asiakkaista. Julkaistaan vuoden 2006 aikana Poliisiammattikorkeakoulun toimesta
- NOPONEN, TANJA: Poliisin suorittamat päihtyneiden säilöönnotot ja säilöönnottojen asiakaskunta Helsingissä. Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 43. Helsinki 2005. [http://www.poliisi.fi/poliisi/pakk/home.nsf/files/pakk432005/\\$file/pakk432005.pdf](http://www.poliisi.fi/poliisi/pakk/home.nsf/files/pakk432005/$file/pakk432005.pdf)

- NUORVALA, YRJÖ & METSO, LEENA & KAUKONEN, OLAVI & HAAVISTO, KARI: Muuttuva päihdeasiakkuus. Päihdetapauslaskennat 1987–2003. Yhteiskuntapolitiikka 69 (2004): 6, 608–618
- RAHKONEN, KEIJO & SULKUNEN, PEKKA: Miten päihtyneiden säilöönotoilta voitaisiin välttyä. Alkoholipoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimusseloste nro 177. Helsinki: Alko, 1987
- RAJAMÄKI HUOLISSAAN POLIISIN VOIMIEN RIITTÄVYYDESTÄ. Helsingin Sanomat 15.7.2004
- SIMPURA, JUSSI & TIGERSTEDT, CHRISTOFFER: Talous, terveys, järjestys. Sosiaalisten ongelmien kilpailevat tarkastelukeyhykset. Yhteiskuntapolitiikka 65 (1999): 5–6, 423–434
- SOINE-RAJANUMMI, SEPPÖ & TÖRRÖNEN JUKKA: Poliisi julkisen tilan ja julkijuomisongelmien kontrolloijana. Teoksessa: Törrönen, Jukka (toim.): Valvontaa ja vastuuta. Päihdet ja julkisen tilan moraalisaatety. Helsinki: Gaudeamus, 2004
- TÖRRÖNEN, JUKKA (toim.): Valvontaa ja vastuuta. Päihdet ja julkisen tilan moraalisaatety. Helsinki: Gaudeamus, 2004
- VIRTA, SIRPA: Poliisi ja turvayhteiskunta. Lähipoliisi turvallisuusstrategiana. Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 1/1998. Helsinki: PAKK, 1998.